

Vinko Möderdorfer

Nihče ne piše več pisem

Odlomki iz romana

Narava pisem je

Narava pisem je, da jih pošljemo, pa tudi, da jih dobimo in preberemo. Pismo gladimo z rokami, dotikamo se papirja, z njim preživimo čas, oblikujemo ga ... je v polsnu razmišljal o skrivnosti pisma ... Hladilnik se je vklapljal in izklapljal. Oglašali so se zvoki večera, ki se je prevešal v noč. Oddaljeno zavijanje sirene. Zvok bližnjega križišča. Nekje zgoraj komaj slišni koraki sostanovalcev ... Pismo je ... Sporočilo ... zelo osebno ... Skoraj telesno? Morda ... je premleval ... Nekdo nam nekaj sporoča. Nekdo si je vzel čas. Še posebej, če je pismo napisano z roko. Z nalivnim peresom. Misli se pretakajo skozi prste, ki gladijo papir. To je popolnoma drugače, kot če te kdo pokliče po telefonu, je razmišljal naprej in njegove veke so postajale težke in polne podob, če te nekdo pocuka za rokvav in reče: Ej, rad te imam! Veš to? Prevalil se je na bok ... Misel izgine takoj, ko je bila spregovorjena. Lahko jo ponoviš, vendar izgovorjena postane nekaj drugega, spremeni se v interpretacijo. Izgovorjeni misli, ki je čista, dodaš še svoje občutke, svoje upanje, svoj dvom, grimaso, podkrepiš jo z gesto ... je razmišljal in v misli so se mu vtihotapile podobe. Podoba mame in njene prijateljice. Mama mi je velikokrat rekla: Rada te imam. Nisem ji verjel. To je rekla na poseben način. Pretirano zares. Zvok njenega glasu je bil sladek. Tudi ona, z violino ob oknu, je rekla: Rada te imam. Verjel sem ji. Zato sem pobegnil. In on, fant z dolgimi belimi prsti, s katerimi je risal elegantne krivulje, okraske v obliki neskončnih polžkov, je rekel: Rad te imam. Ustrašil sem se. Toneč v globok sen je videl rumene liste pisem, ki so padali na obraze in jih prekrivali ... Napisana beseda, beseda v pismu, pa je resnična. Obstaja. Lahko jo prebereš, lahko jo pogledaš še enkrat, lahko jo preveriš. Tam je. Žari na papirju, prepojena s solzami, dotaknjena z vršički prstov, na njej ležijo celice kože,

*solze poljubov. Napisana beseda nima glasu. Nima pogleda. Nima tele-sa. Dotika. Samo takšna je, kakršna je. Sestavljena iz črk. Pomeni samo tisto, kar pomeni. Vse podobe, ki si jih ob njej ustvariš, zbledijo takoj, ko jo znova pogledaš, znova prebereš. Napisana beseda je resnica, je še pomislil, zato se bojimo odpreti pisma, zato jih pustimo na praznih mizah. Resnica, ki žari v njih, obstaja. Pisma imajo samo eno podobo. Podobo zgodbe, ki je sporočilo ... Spet se je pojavilo golo dekle z violino. Takrat je igrala dolgo. Ob odprtem oknu. Haydn, Paganini, morda zgodnji Mozart, skladbica za začetnike, skladbica za otroke ... Ko je odložila glasbilo, se je s svojo sočno in toplo pičkico nasadila na njegove boke. Verjel ji je. Zato je izginil. Ni vedel, kaj ga čaka. Ni hotel vedeti, kaj je bilo potem z njo. Kaj se je dogajalo z njenim življenjem? Mnogo let pozneje, ko ga je poklicala in mu povedala za trgovino z notnim materialom, jo je osorno vprašal, kot bi se še vedno bal: *Kaj, kaj bi rada? Zakaj me kličeš?* Potem je zelo hitro odložil. Spremenil številko. Izbrisal. In potem *on*, fant, ki se je z nosom dotaknil njegove brade, kot da bi ga poljubil ... Fant, ki si je porezal žile vse od zapestja do pazduh, na centimeter razmaka, na obeh rokah ... Vsi so se čudili, *zakaj, zakaj*, samo on je vedel. In prestrašil se je. Prestrašil samega sebe. Zato je raje zavrgel. In nekoč, ko se je še kot dijak elitne mestne gimnazije pozno ponoči vrnil domov, je slišal čudne glasove ... Odprl je vrata v mamino spalnico ... Čeprav je vedel, kaj bo videl, je zaigral presenečenje, ogorčenje, gnus ... Tako močno se je vživel, da je po tem, ko je zagledal mamino prijateljico Greto, z obrazom med nogami svoje mame, ko je videl njen obraz, ki se je dvignil izmed materinih razkrečenih nog, ves moker in sluzast okrog ust, zares bruhal žolč na preprogo ... Mamina prijateljica se je dvignila in mu rekla: *A ne znaš potrkati?* Mama ni rekla nič. Pokrila si je obraz z rokami. Ni se umaknila. Ni se poskušala pokriti. Skriti. Se pretvarjati, da ni res, da je napaka, da narobe vidi, da si narobe razlaga ... Nič ni naredila. To ga je prizadelo. Samo to. Kmalu po tistem, takoj ko je bilo mogoče, se je odselil. Tisto jesen po maturi. Preselil. Stran. Za vedno. Pisala mu je pisma. Ni jih odprl. Ni jih prebral. Še zdaj ležijo neodprta v predalu ... Zdaj je star dvakrat toliko kot ona, ko ga je rodila. In zadnjič ju je videl na tisti razstavi impresionistov. Umaknil se jima je, čeprav ga je Greta opazila. Skoraj stekel je mimo njiju ... In konec. Zanj je bilo konec. Ni hotel razmišljati o tem srečanju. Hotel je občudovati impresioniste in vse tiste slikarje, *ki so jim tlakovali pot*, kot je pisalo v katalogu ...*

Pa se takrat v galeriji ni zgodilo samo srečanje s pobegom ... Še nekaj je bilo, kar je želel pozabiti, česar se ni hotel več spominjati ... Ko je bežal po stopnicah v pritličje in se šele tam, ob blagajni, kjer je videl zbirko

priložnostnih znamk, oddahnil, ga je za komolec zgrabila koščena roka. Bila je Greta. Zelo se je postarala. Bila je starka. Težko je dihala. Tekla je za njim. Pogledal je okoli. Mame ni bilo. *Pustila sem jo zgoraj. Brez skrbi, ni te videla*, je rekla, ko je opazila njegov begajoči pogled. Počakal je, da se ji je dihanje umirilo. *Sprašuje po tebi*. Nič ni rekel. Samo gledal jo je. *Prepričala sem jo, da ti ne bo več pisala. Še nekaj časa, pa te tudi čakala ne bo več*. Molčal je. Obrnil je pogled k razstavljenim znamkam pri blagajni. Videl je znamko: *Mati z otrokom. Nimaš pravice sovražiti, če ne znaš imeti rad*, je rekla Greta čez čas. Ni reagiral. Misлил je na impresioniste. Trudil se je. *Samo to sem ti hotela povedati. Zdaj grem gor. Čaka me. Bolna je. Zelo je bolna*. Oddahnil se je, ko ga ni več držala za rokav. *Pisala ti bom*, je še rekla, ko je odhajala. *Samo enkrat ti bom še pisala*. Potem je odšla. Odhitel je domov in pozabil.

Zjutraj si je pripravil čaj. Kot vedno. Prižgal je televizor. Prva kratka jutranja poročila. V kuhinji je srkal čaj. Televizije ni gledal, poslušal jo je, kot so nekoč, še ne tako davno tega poslušali radio. Zdaj za poslušanje potrebujemo sliko, čeprav je ne gledamo ... *Za spoznanje potrebujemo pisma, čeprav jih ne beremo ...* je pomislil in se nasmehnil. Iz aktovke je potem izvlekel knjige, ki mu jih je dal urednik. Lotil se bo prevajanja. Morda bo pri tem tudi užival. Premetaval je knjige po rokah. Katere naj se loti? Prvi stavek pove vse. Prvi stavek je pomemben. Potem je šel v delovno sobo, kjer je na mizi še vedno čakalo pismo. Odložil je knjige poleg pisma. Iz predala je vzel škarje. Sedel je, prijel pismo, ne da bi ga obrnil, ne da bi pokukal na zadnjo stran in videl, kdo mu ga pošilja, in s tankim, srebrnim rezilom škarij zarezal v rob ovojnice ... Pazljivo, da ne bi poškodoval pisma, ki je bilo varno skrito v obojnici, je odrezal kakšne tri milimetre zgornjega roba po vsej dolžini ... *Pismo bi lahko napisal tudi jaz*, je pomislil. *Prav tako natančen sem in tudi sam zelo pazljivo prilepim znamko. Med njenim robom ter zgornjim in stranskim robom ovojnice mora biti vedno enaka razdalja. In naslov ... Tudi sam zelo natančno izpišem naslov. Še najraje s peresom. Imam ga še iz gimnazije. Staro pero, ki ga je nekoč imel moj ded ...* je pomislil. *Prav lahko bi takšno pismo napisal sam*. Nasmehnil se je. Misel se mu je zdela zanimiva. Vredna kriminalne zgodbe. Junak prejme pismo, v katerem ga neznanec obvešča o zločinu, ki se bo zgodil. Junak odnese pismo na policijo, zločin se zares zgodi in potem še eden in še eden ... Na koncu se izkaže, da je junak samemu sebi napisal pismo, da bi z njim prikrił neki drug, veliko bolj zapleten zločin. In tako dalje in tako dalje. Rad je sanjaril o zgodbah, o romanih, ki jih ne bo nikoli napisal. Vsakič, ko je prevajal kakšno kriminalko znanega,

svetovno priznanega pisatelja, je bil prepričan, da bi znal on bolje. Vendar sam ni nikoli napisal nič.

Odložil je škarje.

S prsti je razmaknil odrezani del kuverte. Pihnil je med robova in naredila se je špranja. Podolgovata elipsasta špranja. Vtaknil je kazalec vanjo in jo še bolj razširil. Potem je s palcem in kazalcem druge roke segel v kuverto, zagrabil list in ga potegnil ven. Bil je prepognjen. Odložil je prazno kuverto na rob mize poleg škarij in dolgega odrezanega papirnatega traku ... Pazljivo je razgrnil popisani list papirja ... Globoko je zajel sapo in začel brati ...

Dragi prijatelj

Dragi prijatelj in sošolec, najbrž boš zelo presenečen, ko boš prejel tole pismo. Rekel si boš: Trideset let nič, potem pa nenadoma pismo! Za to nisem samo jaz kriv. Vsi vemo, da si kar poniknil, da se je za tabo izgubila vsaka sled. No, ne čisto vsaka. Tisti, ki radi beremo, in jaz sem nedvomno med njimi, velikokrat zasledimo tvoje ime v kriminalkah, ki jih odlično prevajaš. Na tridesetletnici mature, seveda tebe ni bilo, na nobeno obletnico nisi prišel, smo se pogovarjali o tebi. Punce so rekle, da so vedele, da boš pisatelj. No, prevajalec. Ampak saj drži, da je dober prevajalec tudi neke vrste pisatelj? Nekje sem prebral, da je prevod pravzaprav na novo napisana stara zgodba. Pa saj se bova o tem še pogovarjala, če bo tvoje blagorodje dovolilo, da ga zvesti podložniki obiščemo. Pa šalo na stran! Najbrž se sprašuješ, zakaj ti pišem? Saj ne vem natančno, zakaj. Najbrž iz radovednosti, kako je s tabo, kako živiš, kakšen si? Vsi smo se postarali. Imamo že lep kos življenja za sabo. Pred sabo pa ne več toliko. Končno sva tudi štiri leta sedela skupaj, v isti klopi! Saj veš, kaj vse sva užpičila. Upam, da zdaj ne obračaš lista, da bi videl podpis in se spomnil, kdo sem. Pavle! Pavle sem!! Tvoj Pavlek, tvoj Miha Pavliha!! Ko sva se zadnjič videla, to je bilo kmalu po maturi, srečala sva se po naključju in nič več vsak dan kot minula leta, sva šla na kavo, tebi se je mudilo, takrat sem imel še svetle, goste lase. Zdaj sem bogato plešast. Kar imam še dlak, so sive. Z ostalimi sošolci se vsakih pet let dobimo na obletnicah mature in moram ti povedati, za tolažbo, vsi smo se postarali. Naše punce, tiste, ki so bile nekoč lepe kot srne, to podoba si uporabljaj ti, jaz nisem imel toliko domišljije niti izkušenj, so zdaj stare debele kobile. Tudi ta podoba je bolj podobna tebi kot meni. Jaz sem jo nekje slišal in mi je bila všeč ... Zdaj te najbrž zanima, kako sem prišel do tvojega naslova. Zelo težko. Na založbi, za katero prevajaš, mi niso hoteli povedati ne tvoje telefonske

številke ne tvojega naslova. Tudi na pošti nisem izvedel nič. Ker pa imam čas, sem se spremenil v detektiva, približno takšnega, kakršnega opisuje mojster kriminalk Chandler, tudi ti si ga prevajal, Philip Marlowe je ime detektivu, ki ga vsi nekam pošiljajo, včasih ga tudi po krivici na gobec, on pa na koncu vsem navkljub razreši zločin. Tako sem jaz na koncu le dobil tvoj naslov in celo telefonsko številko. Točno tako kot Marlowe. Samo da jaz nimam problemov z alkoholom, tako kot on. Mimogrede: še piješ? Spominjam se, kako sva se zapijala. Ti si vedno ogromno prenesel. Jaz sem vedno bruhal. Vsi so te občudovali. Punce so te imele rade. Profesorice tudi. Se spominjaš mlade profesorice Rahele? K njej smo hodili v dramski krožek. Vsi so govorili, da ima rada mlade fante. Marsikdo iz naše generacije bi jo z užitkom podrl. Ratalo pa je samo tebi. Zdaj so minila leta in mi lahko poveš še kakšen pikanten detajl iz vajine zveze. Najbrž pa si slišal, da je profesorica Rahela, imela je res lepo oprsje, ti bi rekel joške, umrla v prometni nesreči. Od tega je zdaj že pet let. Zavila je na avtocesto in direktno na srednji pas, pa jo je kamion dobesedno povozil ... Dragi Iván, zelo rad bi se srečal s tabo. Imam sicer tvojo številko, a sem ti raje pisal. Saj veš, danes nihče ne piše več običajnih pisem in tudi jaz imam svoj elektronski naslov, vendar se ne morem navaditi nanj, zato sem mislil, da je bolje, da ti najprej napišem eno takšno starinsko pismo. Klasično! Končno imava oba klasično gimnazijo. Najboljšo gimnazijo v našem malem mestecu! Šolo, kakršne danes ni več. Danes je vse tako hitro. Instantno, bi rekel najin profesor. Saj se ga še spominjaš. Plemenitaš se je pisal. Eno leto nas je učil kemijo. Ni ga več. Umril je. Že davno. Čutim, da ti grem počasi na živce. Ti si bil vedno človek trenutka, jaz zgodovine. Rad sem imel zgodovino, zgodbe iz preteklosti. Ti pa si imel rad punce. Ne vem, h kateremu predmetu bi to lahko sodilo, mogoče k telovadbi? Najbrž si opazil, da poskušam biti duhovit. Nikoli mi ni uspelo. Vedno ste se smejali načinu, kako sem hotel povedati šalo, nikoli se niste smejali šali. Vse sem preveč zakompliciral. In tudi zdaj kompliciram. Kar pišem in pišem to pismo. Po tridesetih letih pišem sošolcu, ki se me mogoče sploh ne spominja več. V resnici pišem zato, da bi se jaz spomnil ... Saj bi te poklical, pa me je bilo strah, kako boš reagiral. Morda se ne bi imela kaj pogovarjati, morda bi kar molčala. Izmenjala nekaj vljudnostnih fraz, spregovorila o najinem življenju, koliko otrok, žena, ločitev ... Lahko pa, da bi kar molčala. Ali pa bi ti rekel: "Oprostite, napačna številka." No, saj vem, da ne bi. Gotovo ne bi. Toliko te že poznam, ampak strah me je bilo pa vseeno. Zato sem se odločil za pismo. Klasično pismo najine mladosti. Se spominjaš, kako smo se, mislim, da je bil prvi letnik, učili pisati pisma. Pri slovenščini ali pedagogiki, se ne spominjam natančno. Najbrž pri

slovenščini. Najprej smo obravnavali romane v pismih, pa smo govorili o tem, kako se piše pisma. Najprej pozdrav, uvod, jedro, zaključek. Vljudnostne fraze. Odstavki, kadar začneš novo temo ... Mislim tudi, da je bilo kar nekaj pravil, ki se jih je treba držati, kadar pišeš pismo. Spominjam se samo enega. In to je, da pismo ne sme biti predolgo. Da se pisec pisma ne sme izgubiti v njem. Pismo kljub vsemu ni pogovor, kjer lahko skačeš z ene teme na drugo. Piscu pisma mora biti vedno zelo jasno pred očmi, zakaj piše in kaj misli naslovljencu sporočiti. Kot lahko vidiš, nisem bil dober učenec. Moje pismo je vse tisto, kar pismo ne bi smelo biti. Dolgovezím. Izgubljam se. Pa kaj me briga! Zaželel sem se spomniti svojega sošolca in prijatelja. Potrudil sem se in izbrskal njegov naslov in zdaj imam, na belem listu, kmalu ga bo zmanjkalo, nekakšen pisemski monolog. Končal bom, dragi prijatelj. Na hrbtni strani kuverte je moj naslov. Ne živim več v najinem mestecu, čeprav ti zdaj pišem od tam. Tu sem na obisku pri teti, ostarela ženica je zdaj v domu upokojencev, na negovalnem oddelku za zelo zelo dementne, in me sploh ne spozna več, je pa moja edina še živeča sorodnica po mamini strani. In tako vsake toliko hodim k njej, sedim ob njeni postelji in ona mi reče: "Če ste prišli kasirat za elektriko, vam kar povem, da sem vam jo plačala že pred dvema dnevoma. Res, da sem stara, nisem pa pozabljiva. Ne boste me goljufali!" in me zmerja in včasih tako kriči: "Lopov! Lopov!! Na pomoč!!", da pritečejo strežnice ... In tako sem se spomnil, da bi ti bilo fino pisati prav iz mesta najine mladosti. Sicer živim v prestolnici. Tako kot ti. Oba prestolonaslednika v prestolnici! Spet poskušam biti duhovit. Pa ne gre. Ni dober štos ... Prosim, Iván, odpiši mi. Če hočeš. Rad bi se srečal s tabo. Rad bi se pogovarjal s tabo. Rad bi te videl. Seveda pa je vse odvisno od tebe. Upam, da tudi ti misliš in čutiš podobno kot jaz. Če ne, ne bom nič zameril. Mi bo pa hudo. Ha! Zdaj pa že malo izsiljujem. No, kolega, sošolec, generacija, piši mi! Sporoči, kako si kaj!

Tvoj Pavle

Pismo je odložil

Pismo je odložil v predal pisalne mize. Najprej v prvi, takoj desno, potem se je premislil in ga odložil v drugega, spodnjega, kjer je imel manj pomembne reči. Čez čas je pismo preselil v zadnji, najbolj spodnji predal, kjer so bili najmanj pomembni predmeti, skoraj smeti. Ta predal, v katerem so bili zmečkani listi, stare kuverte, minuli koledarji, lističi s hitrimi beležkami in zapisi, za katere se mu je zdelo, da jih bo še potreboval, je

vsake toliko spraznil, kar poveznil ga je v črno plastično vrečko s smetmi. Zadnji predal je bil tako rekoč predzadnja postaja do smeti. Nekaj podobnega kot *koš* v računalniškem programu, iz katerega še vedno lahko potegneš izbrisani dokument. Torej, pismo sošolca Pavla je vrgel v preddverje smeti.

Pavle?

Seveda se ga je spomnil. Sošolca, s katerim si sedel vsa štiri leta, ne pozabiš kar tako. Zelo natančno se je spomnil celo prvega dne, ko sta se srečala. Prvi šolski dan v gimnaziji. Ostali, tako se mu je zdelo, so se med sabo nekako že poznali, onadva pa sta stala sama ob strani in nista poznala nikogar. Tako sta se zblížala. Čeprav, tudi tega se je spominjal zelo natančno, kot da bi se zgodilo včeraj, se ni prav nič veselil, da bo sedel z njim. Vedel je, da se bo takšen sedežni red, kakršnega bodo ustvarili prvi dan, najbrž obdržal do konca leta. Veliko rajši bi sedel z nekim drugim fantom, z nekim Gorazdom, ki jih je pozneje, ob polletju zapustil. Gorazd je bil visok fant, glasen, samozavesten, smejal se je in bil je lep. Zelo lep. Beli zobje, dolgi lasje, tesne kavbojke, kupljene v Trstu, malo zdrabsane na stegnih in pod pasom, okoli zadrge ... Tisti, ki v tistih časih niso mogli v Trst po nakupih, so si nabavili domače kavbojke, socialistične izdelave, iz nekakšnega mehkega džinsa, ki sploh ni bil pravi, in jih potem s kuhinjskim nožem drgnili po stegnih in okoli mednožja, da bi ustvarili vtis napetih ritnic, močnih stegen in velikega kurca, skritega pod blagom. Seveda se je takoj videlo, kdo ima *domače* kavbojke ... In Gorazd je imel čisto prave *italijanke*, čisto prave *leviske*. Vse punce so se obešale na njega, ga gledale in se mu hihitale, brenčale so čebelice in se raztegovale okrog smejočega lepotca.

Zdaj je pomislil ... kaj se je zgodilo z njim? Z lepim Gorazdom? Šel je na drugo šolo. To že. Ampak potem? Mogoče bi mu Pavle lahko povedal. Sodeč po pismu je z marsičem seznanjen. Vedno je bil. Vse ga je zanimalo.

Takrat, prvi dan pouka, je Pavle pristopil k njemu.

A nimaš para? ga je vprašal. Malo čudno vprašanje. Dvoumno. Za petnajstletnika pa sploh. Ni vedel, kaj naj odgovori. Odkimal je.

Potem sva lahko midva par? je rekel Pavle in pomežiknil s svojimi plavimi očki.

Iván je prikimal.

Potem sta sedla v edino prosto klopi. Vse ostale so že zasedli. Seveda bi Iván rajši sedel s kakšno punco, ena mu je bila še posebej všeč, dolgonoga in svetlolasa Sonja, ampak punce so hotele sedeti s prijateljicami, pa tudi preveč sramežljiv je bil, da bi stopil do nje in jo vprašal: *Bi bila moj par?*

In tako sta s Pavlom sedela skupaj. V prvi vrsti, v prvi klopi takoj zraven katedra ob oknu. Vsa štiri leta.

Čeprav je Ivána, to si je le moral priznati, Pavletovo pismo vznemirilo, ga navdalo z radovednostjo, se je vseeno odločil, da nanj ne bo odgovoril. Nekako se mu je zdelo, da bi to zmotilo ritem življenja, ki si ga je ustvaril v zadnjih nekaj letih in v katerem je bil zares in prvič srečen. In to ni imelo nobene zveze s kakršno koli zamero, sovraštvom do sošolcev. S Pavletom se nista razšla s kujanjem, z jezo. Sploh ne. Iván se ni z nikomer skregal. Samo sit jih je bil. Nikoli se ni povsem počutil *njihovega*. Razen Pavleta in Sonje so vsi ostali sošolci stanovali izven mesta in v sosednjih manjših krajih. Bili so podeželani, primestneži. Po pouku so zdrveli vsak na svoj avtobus in takoj domov. Tako da v resnici vsa štiri leta niso imeli bog ve kako pristrčnih odnosov. Geografija njihovih biografij jim tega ni dovoljevala. Samo trije so ostali, ko je bilo konec pouka, ki se jim ni mudilo na avtobus, zato ni čudno, da so kmalu postali *trojka, trojček, trije prijatelji, trije tovariši ...*

Ko je Iván dobil Pavletovo pismo, je bil v takšnem življenjskem obdobju, tako se je tolažil, ko mu je najbolj ustrezalo, da živi sam zase, se srečuje le sam s sabo, ob sobotah pa morda, če se mu zazdi, še z branjevkami in urednikom; med tednom pa tudi z zgodbami, ki jih prevaja. Večkrat je rekel: *Zadnjih deset let se najraje družim z množičnimi morilci, zblojenimi zastrupljevalkami, nesrečnimi detektivi, zapitimi advokati, zaklanimi nedolžnimi žrtvami, posiljenimi travestiti, v samotnih hotelskih sobah obešenimi debeluhi, odrezanimi prsti, krvoločnimi taksisti, duhovitimi tajnicami, ki jim na poti skozi nočno velemesto odrežejo dojke in jih zavite v časopisni papir v škatli pošljejo županu ... To je tiha in dobra družba. Njihove usode so zapečatenе. Besede so jim položene v usta. Zanimivi ljudje so in druženje z njimi me pomirja. Predvsem pa vsi ti samotni zblojenci kriminalnih romanov ne zahtevajo ničesar od mene. No, morda samo to, da čim jasneje izrišem njihov značaj tudi v jeziku, ki ni njihova domovina ...* Tako se je včasih hvalil pred urednikom, kateremu je vsak mesec predal rokopis prevedenega romana. Še vedno je izročal rokopis in šele pozneje prevod v elektronski obliki. Kup listov je bil materialen dokaz njegovega dela. Besedilo v elektronski priponki pa se mu je zdelo abstraktno, neoprijemljivo. Tudi tipkanje na računalnik in ne na papir, se mu je zdelo zelo nekonkretno. Vedno ga je bilo malo strah, da bodo prevedene črke, delo samotnih ur, nenadoma izginile. Ko je še pisal na pisalni stroj, je vsake toliko časa prijel za papir, ki je gledal iz valja stare *olimpije*, in tako pod prsti začutil v površino papirja vtisnjene črne črke. To je bilo *materialno*, oprijemljiv dokaz njegovega dela. Večkrat je opisal

prevajanje pred računalniškim zaslonom: *Kot bi zidar z narisano opeko gradil hišo*, čeprav primerjava ni bila preveč posrečena.

Ne bo odpisal sošolcu Pavlu. Ne bo se dobil z njim. Nima časa. Ne more pogrevati starih in preživelih zgodb. Čakajo ga nove in zanimive pripovedi, ki jih mora oživiti v drugem jeziku. Poiskati jim mora drugi dom, ker jezik je dom, v katerem se bodo zgodbe počutile še boljše kot doma. In to je pomembno delo.

Tako se je tolažil. *Tolažil?* Ja, tolažil. Iván je bil dovolj pameten človek, ki je znal stopiti korak nazaj in pogledati tudi na svoja dejanja in življenje z objektivne razdalje. In vedel je, čeprav tega ni nikomur rekel na glas, da se zateka v pripovedovanje že povedanih zgodb, kar prevajanje nedvomno je, predvsem zaradi tega, ker ne more napisati svoje zgodbe. Že takrat, ko je stopil v gimnazijo in skupaj s Pavletom sedel v prvo klopi, je v sebi nosil občutek, da bo nekoč pisal zgodbe, da bo *pisatelj*. In ker tega trideset let pozneje kljub *notranjemu ustvarjalnemu trepetanju*, kot je večkrat rekel, ni uresničil, se je s strastjo osamelega prevajalca vrgel v tuje zgodbe. Z njimi je tekmoval. Jih skušal razumeti bolje, kot jih je razumel avtor; za tuje zgodbe se je *maksimalno potrudil*, spet njegova fraza, in jih tako naredil še boljše ...

Imel pa je skrivnost, ki je ni nikomur izdal ... *Psssst!* V kriminalnih zgodbah je *popravljaj* napake, kar je pomenilo, da je na mestih, kjer se mu je zdelo, da je avtor premalo temeljit, dopisal kakšno stran. Popravil je avtorjevo površnost. Tega sicer ni nihče opazil. Uredniki niso nikoli natančno prebrali prevoda in ga primerjali z originalom. Šlo jim je predvsem za to, da je bilo delo dobro in temeljito opravljeno. Predvsem pa, da je bilo narejeno hitro, brez napak, in seveda po ugodni ceni. Vsem tem pogojem je Iván zadostil ... Poleg prevajalskega dela, ki ga je vestno opravljal, pa je imel še skrito, tiho zadoščenje; skoraj užitek, da je lahko tu in tam, na straneh tujih romanov, pod tujim imenom objavil *svoje* stavke, včasih tudi svoja stališča, da je lahko preoblikoval značaj kakšnega lika, ga ustvaril po svoji meri, tok zgodbe rahlo spremenil, izboljšal, jezikovno dodelal kakšen dialog, skratka: znotraj prevajanja je našel prostor za svojo pisateljsko kreativnost ... Kot nekakšen *skrivni bog* iz ozadja je narahlo, z nežnim dotikom posegel v že živo, v že napisano zgodbo in ji pridal svojo barvo, del svojega občutja. Včasih je dopisal kar cel odstavek, ki je po njegovem bolj jasno poudaril kakšno psihološko posebnost. Seveda je pazil, da takšnih intervencij ni bilo preveč. Da jih je bilo samo toliko, da bi se lahko vedno izgovoril, če bi kdo odkril njegovo malo pisateljsko veselje, da je prevajal iz več različnih izdaj, kjer je že avtor popravljaj in dopolnjeval svoje besedilo ... Tako je imel v prevajanju tudi svoj skriti

užitek, zgodbi je lahko dodal še *svojo zgodbo*, še del svoje nerealizirane pisateljske duše ... Najbrž je v tem tičal tudi vzrok, zakaj ni želel, da bi mu bralci pisali, zakaj je tako skrival svoj domači naslov, bal se je, da bi ga kakšen bralec, ki je bral tudi original, razkrinkal. Bralci kriminalk so včasih prav fanatični. Kot ljubimci in zbiratelji se poistovetijo s pisateljem, pa ne samo s pisateljem, s posameznim junakom njegovih del, ustanavljajo klube oboževalcev, nekaj podobnega so kot občudovalci operne umetnosti ... Fanatično slepi zaljubljeni. Seveda se to dogaja v večjih skupnostih, v večjih narodih, ki bolj živijo z žanrsko literaturo in jim umetnost na splošno pomeni pomemben del življenja, tako da prevajalčeve skrivnosti v njegovi majhni domovini, zgoščeni v življenje v enem samem mestu, ni nihče opazil.

Poleg prevajanja si je Iván ustvaril tudi svoj življenjski red. Trdo zgrajen in postavljen. Svoj vozni red skozi dneve, tedne, mesece, leta. Red mu je dajal občutek gotovosti. Obvaroval ga je pred svetom ostrih robov. V svojem redu je bil varen in vzvišen. Neodvisen od viharjev vsakdanjega sveta. Zaprl se je v svoj red in red mu je nudil srečo. Red je bilo njegov čas. V njegovem redu mu ni bilo treba priznavati napak. Ni se mu bilo treba ozirati na druge ...

In pismo, ki je prišlo točno teden dni po prvem, je razburkalo Ivánov svet in mu za nekaj časa porušilo varni red pripovedovalca tujih zgodb.

Spet ti pišem

Spet ti pišem, dragi prijatelj, kolega, sošolec, generacija!

Ivánu je bilo takoj žal, da je pismo odprl. Že prej je vedel, da je Pavletovo. Ista pisava, papir, ki je bil isti na otip, celo znamka iz iste serije impresionistov ...

Pismo je spet prišlo v soboto. Tokrat ga je iz nabiralnika vzel in ga nesel s sabo. Ko je kupoval zajca, kot vsako soboto, se ni mogel zbrati ...

Boste celega? Danes imam bolj majhne, ga je kot vsako soboto vprašal prodajalec z zajci. Prikimal je. Sploh ga ni poslušal. Možakar je bil kar malo presenečen in še preden je lahko Iván popravil napako, *samo polovico, prosim*, je bil zajec že zavit v rjavkast povoščen papir.

Odhitel je v lokal. Urednika še ni bilo. Tresel se je, ko je odpiral kuverto. Grdo je strgal rob, česar ne bi nikoli naredil, in potegnil pismo na plan.

Vem, da se ti zdim vsiljiv, vedno sem se ti zdel, samo da takrat v gimnaziji tega nisem vedel. Šele pozneje sem ugotovil, zakaj sem ti šel včasih na živce, kaj je bilo tisto na meni, kar te je tako spravljalo v bes. Se spominjaš,

kako si me enkrat udaril. Tvoja roka je kar zletela na moj obraz. Potem si se mi opravičeval in opravičeval. Seveda sem ti odpustil, čeprav nisem vedel, zakaj sem tako iznenada dobil udarec (kri se mi je ulila iz nosu). Šele pozneje, ko je moj sin prišel v puberteto, zdaj je zdravnik, daleč stran, poročen v Moskvi, ampak to je dolga zgodba, povedal ti jo bom, če se bova kdaj srečala ... no, ko je bil moj sin v puberteti, se je tudi meni tako iznenada sprožila roka naravnost na njegovo lice. In takrat mi je postalo nenadoma jasno. Na živce sem ti šel. Tako kot gre meni moj sin. Kar naprej sem duhovičil, jezikal in se v vse vmešaval. Tako kot on. Pa saj poznaš pregovor o jabolku, ki ne pade itd., itd. Ko sem sinu prisolil klofuto, sem jo prisolil samemu sebi. Nenadoma sem se zavedal, da sem bil točno takšen, kot je zdaj on. Moj sin je jaz. Vedno sem bil vsiljiv in to ti je šlo, dragi moj kamerad, blazno na živce. In morda, kaj morda, gotovo ti gre moja vsiljivost na živce tudi zdaj. Ampak ne bom se dal motiti. Ko sem ti napisal prvo pismo, sem bil prepričan, da sem z njim vzbudil tvoje zanimanje in da mi boš odpisal in se bova dobila. Čakal sem skoraj ves teden in zdaj ti spet pišem. V prejšnjem pismu namenoma nisem bil natančen, kar se tiče pravega vzroka mojega pisanja. Mislil sem, da boš zaslutil, da imam nekaj za bregom, da ti pišem s prav posebnim namenom, vendar očitno s svojim pisanjem nisem znal ustvariti tega vtisa. Nikoli nisem bil nadarjen za pisanje. Ti si bil. O, ja! Spominjam se tvojih šolskih nalog, tvoje nebrzdane domišljije ...

Nehal je brati. Vse skupaj se mu je zdelo neumno blebetanje. Pavle je bil in je ostal blebetač, je pomislil. Ni se spremenil. Nenadoma je pred Ivánom zaživela Pavletova podoba. Kot da se ni postaral. Kot da ni bilo časa vmes. Zaslišal je njegov monotoni, vendar intenziven glas, videl je svetlolasca z modrimi očmi, ki vrtajo in vrtajo, njegove kratke, mahajoče roke, ki klatijo okrog sebe kot propeler helikopterja ... Sicer pa je imel Pavle prav v marsičem, kar mu je napisal v novem pismu. Res mu je šla na živce njegova vsiljivost. In res se tega takrat ni zavedal. Se je pa zelo natančno spominjal tistega udarca, in to zato, ker je imel potem slabo vest. Resnično slabo vest. Namreč, nikoli ni nikogar udaril. Tudi pozneje ne. Nasilnih situacij se je izogibal. Ne bi znal sprejeti udarca, ne bi ga znal dati. V kriminalnih romanih pa je z užitkom obdeloval prav prizore nasilja in večkrat, to si po vseh desetinah prevodov, ki jih je v tridesetih letih opravil, že lahko prizna, so bile strani brutalnega masakriranja, ko množični morilci s pretanjeno domišljijo sprevrženega uma sekljajo svoje žrtve, bolj mojstrsko prevedene, kot so bile napisane. Pavle je imel prav tudi v tem, da ga je njegovo pismo vznemirilo. In Iván vznemirjenja ni imel rad. Začele so se odvijati podobe ... Nazaj se je vračal čas ... Tako,

da je kljub temu, da je sklenil, da na pismo ne bo odgovoril, bil nekako razburjen. *Kot ljubimec, ki čaka pismo svoje ljubice ...* Primerjava, ki je Ivánu šinila skozi misli, sicer ni bila povsem primerna, vendar, če pomisli, kako se je tresel, povečal se mu je srčni utrip, srce mu je skočilo v grlo, ko je v nabiralniku zagledal pismo in takoj prepoznal pisavo; kako je bil raztresen in kako je po nepotrebem, zaradi same vznemirjenosti, kupil kar celega zajca ..., potem primerjava niti ni bila tako neprimerna. Okleval je, ali naj prebere pismo do konca ali naj ga spravi v žep in potem neprebranega vrže v spodnji predal pisalne mize in potem čez nekaj časa v koš za smeti. Ali pa naj naredi tako, kot to počne z materinimi pismi, ki jih že leta neodprta spravlja v predal v predsobi ...

Spustil je pogled in bral naprej ...

Najbrž razmišljaš in se odločaš, ali bi moje pisanje prebral do konca ali bi ga raje vrgel stran ... Ah, ja, spet besedičim in ne pridem in ne pridem do bistva. Najbrž zaradi te moje značajske posebnosti moja žena že leta spi v svoji spalnici. Pa ti? Si poročen? Imaš kaj otrok? Ničesar ne vem o tebi. Tudi drugi najini sošolci, sem jih spraševal, ničesar ne vedo o tvoji življenjski poti. Vse mi boš moral povedati, ko se bova srečala ... No, zdaj pa res k bistvu! Pavle, zresni se! Sicer bo Iván ponorel in pismo zmečkal in vrgel v stranišče! (Kot vidiš se blazno trudim, da bi bil duhovit, a mi ne rata!). Bom kar naravnost in brez ovinkov povedal: gre za Sonjo.

Sonja.

Iván je spet dvignil pogled. Mlad albanski natakár mu je prinesel kavo. Belo. Z umetnim sladilom. Obstal je ob njem. Hotel se je pogovarjati s svojo redno stranko. *A vašega prijatelja še ni prišel?* Iván se je spet sklonil k pismu. Natakár je ugotovil, da je odveč. Odzibal se je nazaj za šank.

Ne vem, ali veš, ampak vse nas je presenetila novica o njeni smrti.

Zastal mu je dih. Tega ni vedel.

Kot se najbrž še spominjaš (spet poskušam biti duhovit, seveda se spominjaš! saj si bil zraven ves čas, bili smo nerazdružljivi prijatelji), sva s Sonjo v gimnaziji, tik pred maturo, nekaj malega hodila. Bila je moja prva punca. In dolgo potem tudi edina. Zapustila me je. Tudi to veš. Zapustila me je zaradi nekoga starejšega. Sumil sem na profesorja fizike. Ni me marala več videti. Jaz pa sem z njo odkril seksualna nebesa! Takrat si me rešil, ko si me odvedel na urgenco, da so mi spumpali želodec. Požrl sem vse tablete. Tudi zalogo maminih antibejbi pilul, kot smo jim takrat rekli ... No, ne bi spet o tem. Hotel sem samo povedati, spet nakladam (kot bi rekel moj sin), da me je zelo prizadelo, ko sem od sošolke Tanje izvedel, da Sonje ni več med živimi. Saj se spominjaš Tanje, ljubkovalno smo ji rekli Gravžica, ne zato, ker bi bila grda, prav čedna in mogočna

*punca je bila, ampak zato, ker je kar naprej in vsepovsod uporabljala besedo nagravnžno: to je tako nagravnžno lepo, nagravnžno sem zmatrana, kako bi zdaj nekaj nagravnžno sladkega pojedla itd., itd. Spet sem zašel ... Pripovedujem tisto, kar tako ali tako veš, in to zato, ker je minilo res veliko let, pa imam zaradi tega občutek, da te moram na vse na novo spomniti ... Toliko vsega se je nabralo v minulih letih, kar se nisva videla, dragi prijatelj, tovariš, sošolec in kompanjon! No, in Tanja, ki vsakih pet let popolnoma samoiniciativno organizira obletnico mature, da natisniti vabila, poišče nove naslove, je izvedela, da je Sonja umrla. Samo to. Drugega nič. Ne kako, ne zakaj, ne kdaj. Sonja je, kot se seveda spomniš, izginila. Odšla je takoj po podelitvi maturitetnih spričeval. Mi smo romali v gostilno praznovat *Gaudeamus igitur* ... ona pa nama je pobegnila. Takrat sva se od same žalosti napila kot živali. Potem si se izgubil tudi ti. Samo da smo zate, zaradi javnosti tvojega poklica, vedeli, da si še, da obstajaš in migaš (spet sem duhovit!), o Sonji pa nismo vsa desetletja vedeli ničesar. Odselila se je v tujino, takšni so bili glasovi, menda je bila v Avstraliji, kjer je končala študij, se potem vrnila, učila je na neki osnovni šoli, samo štiri razrede, nekje na podeželju, potem se je odselila nekam k morju, tako je rekla Tanja, potem pa, ker je ni bilo na nobeno obletnico mature, smo se nehali spraševati o njej, razen mene, ki v resnici, če sem iskren, in s tabo sem lahko, kajne? vse življenje razmišljam samo o njej ... In zdaj to: Sonja je mrtva. Glede na to, da smo bili prijatelji, na gimnaziji so nam celo rekli zaljubljena trojka, tudi to skrivnost so mi izdali na eni od obletnic, sem mislil, da te bo informacija o najini prijateljici in moji prvi ljubezni zanimala.*

Dragi Iván, si za to, da raziščeva Sonjino življenje in njeno smrt? Nekaj sem že sam poskušal in odkril sem marsikaj zanimivega, vendar ne bi o tem v pismu. Rad bi se dobil s tabo. Smrt, kako strašna beseda, kajne? Dokler za besedo ne stoji pravo in povsem konkretno doživetje smrti, niti ni tako strašna. Ko mi je umrla mama, sem smrt začutil popolnoma drugače, začutil sem jo blizu, poleg sebe, prijela me je za roko in me ne izpusti več, njen hlad me spremlja vsak dan. Vem, da sem jaz naslednji. Edinec sem, tako da je moja domneva popolnoma realna. Oče mi je umrl, se spominjaš, v drugem letniku, mama pred desetimi leti, tako da sem čisto zares in neizpodbitno jaz na vrsti. Ni druge. Ni treba biti niti filozof, niti pesnik, niti pretirano talentiran matematik, kar jaz nisem nikoli bil, da to ugotoviš. Ko pa sem izvedel za Sonjino smrt, me je obšlo popolnoma drugačno spoznanje. Najina generacija odhaja, dragi Iván, pa ne samo generacija, prva ljubezen odhaja, prvi občutki, vsaj kar se mene tiče, občutki ljubezni, odhajajo prvi poljubi, prvi dotiki, srh kože odhaja,

neuresničene sanje in upi so s Sonjino smrtjo dokončno odšli ... Nakladam in nakladam. Hočem te samo prositi, da se dobiva, da greva na njen grob, da se napijeva in da jaz spet, kot že trideset let ne, pobruham svoje čevlje in s pijanskimi solzami v očeh padem v posteljo, ti pa, kot mnogo bolj vzdržljiv pivski kompanjon, saj si še? v bližnjem bifeju v spomin na našo gimnazijsko trojko spiješ še en šnops!

Te pozdravlja tvoj Pavle

V lokal je vstopil urednik Miran. *Danes si me pa prehitel*, reče, odloži svoje nakupovalne vrečke, iz katerih štrli perje peteršilja, zelene, pora, in sede poleg Ivána. Mlad Albanec uslužno prihiti: *Tako kot zadnjič bo gospod?* Urednik prikima. Iván spravi pismo v žep. Vstane. *Oprosti*, reče, pograbi svoje vrečke in odide. *Ej! Ej!* vzklikne presenečeni urednik, *je kaj narobe? Si dobil pogodbo? Saj je notri ista vsota ...? Kot zadnjič? A ni?* Iván ne sliši. S pismom v žepu, ki žari kot žerjavica, hiti skozi stari del mesta proti svojemu stanovanju. *Sonja*. Reče tiho. *Sonja*.